

АБАЙ ҰӘМ БЕРДАҚ

Өзбек әдебиятының көрнекті уәкилдерінің бірі болған Ғафур Гулам хәм Асқад Мұхтар Бердақты жоқары бағалап, «Қазық Абай, түркімен Мақтұмқұлы және қарақалпақ Бердақ Орта Азия сахналарының үш жақты жұлдызы, үш ырышы» деген еді. («Дружба народов», 1957 жыл, №3, 211 бет) бұл дурыс бағаны қарақалпақ халық шайыры Садық Нұрымбетов 1959 жылы Қазақстан жазушыларының I съездинде шығыш сөйлеп құбатлайды.

Алатау тобеси, Қаратау
Абайдың лебизі, Бердақ
тың сесті.

Бір-биринен қашық болғал
смес.
Қадірданлар құтлы бол-
сын айтаман.

«Қазақ әдебияты» газе-
тасы, 1959 жыл, №13).
Әтене бұл айтылған жақын
туымқандылықты, шығармалар
түлесіліктерін бауырлас ха-
тықтардың классикалық әде-
бият мұрасларының мыса-
лынан нәлеп көрейік.

Уалы Бердақ «Еркебай»
поэмасында халықтың қа-
нын сүліктей сорыған бо-
лыстар улыума пұқараны
мененбей тек дәулетилер
менен ағыз жаласатуғышы
ғын былай сүүретлейді:

Не айта да тыңдар болыс
«бейшара»
Бір ағайын болғаннан сон
не шара,
Төлеуден құтылмады
дидқан хәм шарға,
Еркебайға шығын жоқдур
яранлар!

«Бердақ шығармалары-
ның толық жыйнағы», 1950
жыл, 306 бет) деп қатты
сығра алып оңқараласа,
тууысқан бауырлас қазақ
әдебиятының классигі Абай,
«Болмыс болды минекей»

деген қосығында қазақ бий-
лері менен болыстарың бы-
лай сүүретлейді.

Күшлилерім сөз айтса,
Бас пйзеймен, шыбынлап,
Хәлсиздің сөзін салғырт-
сып.

Шала уғамап қырынлап,
«Абай Құнанбаев» Алма-
ты, 1961 жыл, 128 бет).

Абайдың «Нығыз өлім
қазағым, қайран жұртым»
дел аталатуғын қосығында
Абай үстем класс арасынан
шықса да тарихын риуаж-
ланыудың бет алысы жә-
мийетлік шынықты түсін-
ген ол мийнеткеш халыққа
бет бурганын, «Әкемнің улы
болмай, халықтың улы бол-
ғанын көрсетеді». Халық-
тың қалына қыйналып гөй-
летен шайыр елдің бере-
нетін қашығын хәкімесе-
мақлар, деп соларға ызасы
көп екенлігін мына жуу-
мақ арқалы да билдиреді.

Нығыз өлім қазағым
қайран жұртым,
Пәкісиз аузыңа түсті
муртын,

Жақсы менен жаманды
айырмадың,
Бірі қан, бірі май болғын
еки ұртың

(Қазақ әдебияты хресто-
матысы 10 кл, Алматы—
1990 жыл 64 бет).

Ал, қарақалпақ халқының
сахра бұлбилі Бердақ Ғар-
габай улының өз халқына
жаны ашып айтқан қатар-
лары менен салыстырармыз.
Бердақ өз халқын жаныя-
дай жақсы көреді.

Ол солпықтан да Абайша
патриот шайыр болды.

Қарақалпақ туған елім,
Беккем болар қашан белиң,
Алапанды ул-қыз, келиң,
Бахтың сире ашылмас па?

Абай Құнанбаев орыс
әдебиятында Некрасовтың
«Мороз воевода» сынан ке-
интис әдебиятымында та-
бият лирикасын сүүретлеу

ши шайыр, Абай табият ли-
рикасына «Жаз» (1936
жыл) «Қыс» (1988 жыл)
«Гүз», «Қараша» «Жел
тоқсан менен сол бийорын
еки ай» (1989) қосығында
жазды. «Қыс» қосығында:
Ақ кийимли денели, ақ

сақаллы
Соқыр, жалқау, танымас
тири жанды,
Үсті басы ақ қырау, түсі
сууық,

Басқан жери сыңырлап
келип қалды.

Шайыр қазақтың бийғам,
қайғы уайымысыз жатқан да-
ласына қорқынышлы хүрей
әкелген қысты қатал обра-
ға алады.

Ал, Бердақ болса «Жаз
келер ме» деген қосығында
жарлы халықтың аяусыз өз-
гең, қысқан дубелей, дағыл
жер жүзін қаппаған қара
дұман — Бердақ жасаған за-
мандағы жәмийеттің сиясий
ауқалын билдиретуғын сим-
вол ретінде алынған:

Дағыл болды үргін үрди,
Қасымың қамысын түрди,
Дұман болды аспан —

жерди
Пұқараға жаз келер ме?
Қара сууық, қыста елди,
Бултлар басып теңіз —

колды,
Пұқараға жаз келер ме?

И. Сағыттоғ «Бердақ
творчествосы» (Нокис, 1958
жыл, 179 бет) Шайыр қо-
рқорли қыстың орпына «Жай
нап күлпін келетуғын жаз-
ды» әрман еті. Ал, Абай
«Жаз» қосығында (1986)

Жаадың күні игілде
болғанда,
Көк орай шалғын
байшешек,
Узайып өсип толғанда,
Гүркіреп жатқан өзенге,
Көшпін ауыл қонғанда...

деп адамға да, малға да
жайлы жақдүй зманда
Абай әрман етеди Абай
менен Бердақтың хаял-қыз-

ларға көз-қарасы, еркек пе-
нен хаялдың хадал турмысы
жөніндегі пікірлері де
бір-бирине жүдә жақын көз-
қарас болып табылады.

Бердақ:
Хаял алсаң жақсысын ал,
Көркін алма, минезін ал,
Әуелден сынап көргейсіз,
— десе

Абайда:
«Биреуді көркі бар деп
жақсы көрме,
Лапылдап көрсе қызар
нописге ерме,
Хаял жақсы болмайды
көркі менен,
Минезіне көз жетпей,
кеуіл берме!»

Бұл еки шайыр ошақ ба-
сындағы жақсы турмыста-
ғы хадаллықты, турадыл-
лықты, тазалықты төрип-
леп, жаман, бузық, қарам
қылықтарды қашық болыу-
ды насиятлайды.

Бердақ:
«Илме ғайыптап сөйлеме,
Кисинің ирын гөллеме,
Нәмергелерге көз салма
Өз арыңнан қаладурсаң.

Абайда:
«Биреуді көркі бар деп
жақсы көрме,
Лапылдап көрсе қызар
нописге ерме!»
Абай менен Бердақта ша-
пырлық уқсасыңдардың
болыуы екеун алманлас
бірі-бірін көрген, Бұл туу-
ралы Бердақ:

Табылып қазақтан бір
жақсы достым,
Мәрт болып мен оған
басымды қостым,
Қосығын қазақша жаздым
Айдостың,
Бір сырын алып қайттым
балаларым.

Сөйтіп, Абайды қазақ
поэмасының күншууақылы
асқар шыңы десек, Бер-
дақты «сахра бұлбилі» дей-
міз.

Нышанбай ЕСҚАЗИЕВ,
Қоңырат районы, жоқыры
категориялы методист му-
галлин.